

Rozdział 12

Bożena Korzeniewska

ZMIANY SYTUACJI EKONOMICZNO-FINANSOWEJ PRZEDSIĘBIORSTW W WYNIKU PANDEMII COVID-19

Wprowadzenie

Warunki, w jakich funkcjonują przedsiębiorstwa stale ulegają zmianie. Wymusza to konieczność ciągłego dostosowywania się podmiotów do nowej rzeczywistości¹, ponieważ działają w warunkach niepewności zarówno gospodarczej, jak i finansowej, a także nie mają dostatecznej wiedzy, czy będą mogły bezpiecznie kontynuować rozpoczęte zadania oraz zrealizować nowe w dającej się przewidzieć przyszłości. Z punktu widzenia przedsiębiorcy pojawiające się zagrożenia na poziomie akceptowalnym pozwalają na niezakłóconą działalność oraz rozwój i kontynuowanie jej w dotychczasowej skali. Dla bezpieczeństwa przedsiębiorstwa, oprócz działań właściciela i zarządzających, szczególnie ważna jest stabilność otoczenia zewnętrznego, która stanowi jeden z podstawowych elementów jego zapewnienia. Biorąc po uwagę, że niepewność wiąże się z nietypowym podejmowaniem finansowych decyzji, utrzymanie zwłaszcza bezpieczeństwa finansowego staje się ważnym segmentem funkcjonowania społecznego i rozwoju psychicznego². Bezpieczeństwo to także niezależność finansowa przedsiębiorstwa, która w stanie nagłej potrzeby pozwala na spokojną, bezpieczną czasową egzystencję bez konieczności ubiegania się o dodatkowe środki finansowe. J. Idzik i R. Klepka zauważają, że bezpieczeństwo finansowe przedsiębiorstw rozumiane jest jako możliwość generowania zysku, co jest podstawowym celem działalności przedsiębiorstwa. Z uwagi na fakt, że pozycja finansowa przedsiębiorstwa jest rezultatem podejmowanych decyzji gospodarczych i finansowych oraz związanych z tym perspektyw, zagrożeniem dla bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa jest zazwyczaj pogarszająca się kondycja finansowa podmiotu, która prowadzi z biegiem czasu do trwałej utraty płynności finansowej³.

Przedsiębiorstwa pełnią bardzo ważną rolę w gospodarce, dlatego istotne jest dostarczanie im kapitału na realizację różnych przedsięwzięć, które mogą wpływać na

¹ B. Korzeniewska: *Ocena uwarunkowań prawnych w świetle zjawiska pasywności kredytowej mikroprzedsiębiorstw*. *Nauki Ekonomiczne* 2023, nr 37, s. 169–181.

² J. Idzik, R. Klepka: *Bezpieczeństwo finansowe*, [w:] *Encyklopedia Bezpieczeństwa*, tom 1 A–C, O. Wasziuta, S. Wasziuta (red.), Wydawnictwo Libron, Kraków 2021, s. 301–305.

³ *Ibidem*, s. 306.

rozwój gospodarki⁴. Wchodzą również w różnorodne interakcje z otoczeniem, w wyniku których powstają dla podmiotu zarówno szanse, jak i zagrożenia. Dlatego kluczowa jest analiza otoczenia i jego oddziaływanie w celu sprawnego przystosowywania się do nieuniknionych zmian⁵. R.W. Griffin podkreśla, że oddziaływanie otoczenia na przedsiębiorstwo przejawia się w zmienności określającej stabilność otoczenia, złożoności otoczenia, siłach konkurencyjnych, reprezentowanych przez model pięciu sił Portera, oraz niespodziewanych zakłóceń otoczenia, które zwykle są określonym rodzajem kryzysu⁶. Należy podkreślić, że teraźniejsze środowisko, w którym funkcjonują przedsiębiorstwa, cechuje nie tylko żywość, lecz także nieprzewidywalność zachodzących zjawisk⁷. W związku z tym przedsiębiorcy muszą zwracać szczególną uwagę na zagrożenia, które mogą wpłynąć na ich działalność gospodarczą, a szczególnie na pojawiające się sytuacje kryzysowe.

Kryzys w przedsiębiorstwie to zdarzenie o małym prawdopodobieństwie, ale wielkich konsekwencjach, zagrażające funkcjonowaniu przedsiębiorstwa, charakteryzuje się niejasnymi przyczynami, skutkami i możliwymi rozwiązaniami, które wymagają podjęcia szybkich działań zapobiegających⁸. Kryzys to również decydujący zwrot⁹, niedające się przewidzieć wydarzenie o potencjalnie negatywnych skutkach, które powoduje znaczne szkody dla całego przedsiębiorstwa, pracowników, usług, produktów, sytuacji finansowej, a także wizerunku¹⁰. T. Łuczka i P. Przepióra definiują kryzys jako „prawdopodobieństwo wystąpienia zdarzenia losowego o charakterze negatywnym dla dotkniętego nim podmiotu, którego niemożliwe jest całkowite wyeliminowanie, a jedynie redukcja lub akceptacja”¹¹.

Przesłanką do podjęcia tematu zawartego w tytule rozdziału jest zmiana warunków funkcjonowania przedsiębiorstw w następstwie wystąpienia warunków nadzwyczajnych – ogłoszenie pandemii i wystąpienie konfliktu za wschodnią granicą, nasilenie występowania niepewności co do dalszej przyszłości oraz wystąpienia na dużą skalę problemów, takich jak: spadek przychodów, spadek kredytowania, nadwężenie płynności finansowej, wzrost kosztów, zakłócenie w łańcuchu dostaw, a także niepopularnych rozwiązań takich jak tarcza antykryzysowa, jako remedium na kryzys.

⁴ I. Szczepaniak: *Rola małych i średnich przedsiębiorstw w gospodarce (na przykładzie przemysłu spożywczego)*. *Equilibrium. Quarterly Journal of Economics and Economic Policy* 2009, nr 2(1), s. 73.

⁵ G. Johnson, R. Whittington, K. Scholes, D. Angwin, P. Regnèr: *Exploring Strategy. Text and cases*. Eleventh edition, Pearson, Harlow 2017, p. 3.

⁶ R.W. Griffin: *Podstawy zarządzania organizacjami*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2018, s. 97–99.

⁷ E.M. Kraska: *Wpływ pandemii COVID-19 na kondycję finansową przedsiębiorstw w Polsce*. *Przegląd Prawno-Ekonomiczny* 2022, nr 2, s. 79–96.

⁸ C.M. Pearson, J.A. Clair: *Reaffirming Crisis Management*. *The Academy of Management Review* 1998, vol. 23(1), p. 60.

⁹ W. Kopaliniński: *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*. Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa 2007, s. 317.

¹⁰ L. Barton: *Crisis in Organizations: Managing and Communicating in the Heat of Chaos*. South-Western Publishing Company, Cincinnati 1993, p. 2.

¹¹ T. Łuczka, P. Przepióra: *Finanse międzynarodowe*. Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań 2010, s. 87–88.

Głównym celem niniejszego opracowania jest próba analizy rzeczywistości finansowo-gospodarczej przedsiębiorstw w trzech różnych okresach ich działalności: przed pandemią, w jej trakcie oraz w okresie popandemicznym i próba odpowiedzi na pytanie, jakie wyzwania czekają jeszcze przedsiębiorstwa w tej złożonej sytuacji nadzwyczajnej. W opracowaniu dokonano przeglądu dostępnej literatury w danym obszarze oraz wykorzystano dane pochodzące z Głównego Urzędu Statystycznego, Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego, Związku Banków Polskich, Międzynarodowego Funduszu Walutowego oraz badań wtórnych.

Sytuacja przedsiębiorstw w okresie przedpandemicznym

Jak wskazują dane Międzynarodowego Funduszu Walutowego, w latach 2014–2019 nie było w Unii Europejskiej kraju, który zamiast rozwoju gospodarczego odnotowałby długotrwałą recesję¹². Również gospodarka polska była jedną z najszybciej rozwijających się gospodarek w Europie, zajmując piąte miejsce (4,1%). Liczba przedsiębiorstw systematycznie zwiększała się i przekroczyła 2,2 mln. Dodatkowo średni poziom inflacji plasował się na stosunkowo niskim poziomie i wynosił 0,7%. Polska na tle krajów UE była krajem o jednym z najniższych wskaźników inflacji, choć ogólnie w Europie kształtowała się ona na niskim poziomie (średnia 0,9%). Również wskaźnik bezrobocia w Polsce kształtował się w 2019 r. na poziomie 5,2% wobec 5,8% w poprzednim okresie. Względnie niski odsetek osób bez pracy stawiał Polskę w środku europejskiego rankingu. Dla kraju korzystne były także prognozy rynku pracy w perspektywie pięciu nadchodzących lat (2019–2024), kiedy, zgodnie z oczekiwaniami, w 2024 r. Polska miała dołączyć do ścisłej czołówki krajów o najniższym poziomie bezrobocia, notując jego poziom na ok. 3,5%¹³.

Polska na tle Unii Europejskiej należała do krajów o niskim poziomie zadłużenia (45,6%), dzięki dynamicznemu wzrostowi PKB, co świadczyło o dobrej kondycji finansów publicznych. Pozycja kraju w europejskim zestawieniu pozostała bez zmian (18 miejsce) średnia dla UE wyniosła w tym okresie 54,9%. Na dobrym poziomie plasowały się również inwestycje. Średni poziom inwestycji w relacji do PKB w Unii Europejskiej wynosił niespełna 21%. Najwyższy poziom inwestycji na przestrzeni ostatnich pięciu lat obserwowany był w Estonii i Czechach, gdzie przekraczał 26%. W Polsce wskaźnik ten jest o 1 pkt. proc. niższy niż średnia UE i wyniósł niespełna 20%¹⁴.

W Polsce, mimo obniżenia się w trzecim kwartale w 2019 r. tempa wzrostu gospodarczego, koniunktura pozostawała dobra. Rada Polityki Pieniężnej przez cały rok utrzymywała dotychczasowe stopy procentowe NBP na niezmiennym poziomie.

¹² *Raport Polska i Europa. Wyzwania i ograniczenia*. Związek Banków Polskich, Wydanie VI, wrzesień 2019, s. 8–9.

¹³ *Raport Polska i Europa. Nowe rozdanie gospodarcze*. Związek Banków Polskich, Wydanie VII, wrzesień 2020, s. 7–10.

¹⁴ *Raport Polska i Europa. Wyzwania...*, op.cit., s. 8–9.

Głównym czynnikiem wzrostu pozostał popyt konsumpcyjny wspomagany przez wzrost zatrudnienia, wzrost płac, wypłaty świadczeń oraz bardzo dobre nastroje konsumentów. Zgodnie z oceną Rady niskie stopy procentowe sprzyjały utrzymaniu polskiej gospodarki na ścieżce wzrostu, pozwalały także zachować równowagę makroekonomiczną¹⁵.

Przyspieszenie tempa wzrostu gospodarki, niskie stopy procentowe, poprawa sytuacji na rynku pracy, dobre nastroje konsumentów i przedsiębiorstw oraz środowisko sprzyjały rozszerzeniu akcji kredytowej dla przedsiębiorstw. W ciągu całego 2019 r. polskie instytucje finansowe udzieliły kredytów o wartości przekraczającej 1129,2 mld zł, co oznacza wzrost o 48,2 mld zł w porównaniu do ubiegłego roku. Ogółem dla przedsiębiorstw udzielono 383,9 mld zł w tym dla sektora MSP 205,4 mld zł, a dla dużych przedsiębiorstw 178,5 mld zł. Pomimo preferencyjnego podejścia wobec małych i średnich przedsiębiorstw udział należności od sektora MŚP w należnościach od przedsiębiorstw ogółem systematycznie zmniejszał się i na koniec 2019 r. wyniósł 53,5% wobec 55,0% na koniec 2018 r. i 56,4% na koniec roku 2017¹⁶. Biorąc pod uwagę kredyty dla przedsiębiorstw, wytłumaczeniem niskiego wykorzystania kredytu bankowego przez MŚP są pozabankowe źródła finansowania. W Polsce, zgodnie z licznymi badaniami, są to środki własne¹⁷, leasing i kredyt handlowy¹⁸. Na problem niskiego wykorzystania kredytu w działalności gospodarczej zwrócono uwagę w trakcie badań zjawiska pasywności kredytowej wśród mikroprzedsiębiorstw. Zgodnie z wynikami badań, o niekorzystaniu z kredytu przez mikroprzedsiębiorstwa decydowało wiele różnych czynników, spośród których największe znaczenie dla badanych miały: niechęć do bycia dłużnikiem, brak takiej potrzeby, wysokie wymagania banków, wysoki koszt kredytu oraz obawa przed trudnościami w spłacie, zwłaszcza w warunkach zwiększonej niepewności¹⁹.

Dzięki dobrej koniunkturze w 2019 r. przychody przedsiębiorstw zwiększyły się o ponad 6,6%, w stosunku do roku poprzedniego, co wskazuje na rozszerzenie skali działalności przedsiębiorstw w wyniku wzrostu popytu, zwłaszcza konsumpcji. Wszystkie grupy przedsiębiorstw zwiększyły swoje przychody rok do roku, poza małymi podmiotami, których przychody spadły o 1,4%. Najszybciej przychody rosły w mi-

¹⁵ Stopy: referencyjna 1,50%, lombardowa 2,50%, depozytowa 0,50%, redyskonta weksli 1,75%. Informacja po posiedzeniu Rady Polityki Pieniężnej w dniach 3–4 grudnia 2019 r., Narodowy Bank Polski, Rada Polityki Pieniężnej, Warszawa, dnia 4 grudnia 2019 r., <https://nbp.pl/polityka-pieniezna/dokumenty-rpp/informacje-po-posiedzeniach-rpp/> (02.03.2024).

¹⁶ *Informacja na temat sytuacji sektora bankowego w 2022 roku*, Departament Bankowości Komercyjnej Zespół Analiz Sektora Bankowego Warszawa, październik 2023 r. https://www.knf.gov.pl/?articleId=85173&p_id=18 (29.03.2024).

¹⁷ *Polscy przedsiębiorcy o usługach bankowych*, konferencja prasowa, Związek Banków Polskich, Warszawa 2017; *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, PARP, Warszawa 2020.

¹⁸ *Survey on the access to finance of enterprises*, European Commission, (SAFE) Analytical Report, 2019, <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/38442/attachments/1/translations/en/renditions/native> (31.01.2024).

¹⁹ B. Korzeniewska: *Ocena uwarunkowań prawnych w świetle zjawiska pasywności kredytowej mikroprzedsiębiorstw*. *Nauki Ekonomiczne* 2023, nr 37, s. 169–181.

kroprzedsiębiorstwach (wzrost o 13,1%), następnie – w dużych (5,6%) i w średnich (3,7%). Sektor MSP jako całość wykazał się szybszym tempem wzrostu przychodów (6,6%) niż duże przedsiębiorstwa²⁰.

Funkcjonowanie i rozwój przedsiębiorstw wiążą się z licznymi barierami, jakie podmioty napotykają w toku prowadzenia działalności. Liczne badania wykazały, że struktura barier się nie zmienia; nadal największym problemem jest wysokość podatków, rosnące koszty pracy, obciążenia biurokratyczne oraz przepisy prawne²¹. W Polsce „nadprodukcja” prawa w ostatnich dwóch dekadach nie sprzyjała polskim przedsiębiorcom i polskiej gospodarce. Duża zmienność otoczenia prawnego stała się systemową barierą rozwoju kraju, ponieważ silnie zwiększa ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej oraz wymusza ponoszenie większych kosztów związanych z działalnością administracyjną podmiotu²².

Mimo dobrej koniunktury najczęściej wymienianym problemem, z którym miały zmierzyć się w kolejnym roku przedsiębiorstwa, były szybko zmieniające się przepisy prawne oraz dynamicznie rosnące koszty działalności, przez co wzrastała niepewność co do dalszej działalności; mimo tego optymizm towarzyszył przedsiębiorcom, wszak koniec 2019 r. nie zapowiadał jeszcze kryzysu związanego z pandemią koronawirusa.

Problemy funkcjonowania przedsiębiorstw w okresie pandemii

W Polsce wystąpienie pandemii przypadło na czas wzrostu gospodarczego. PKB w 2019 r. wzrosło o 4,1% przy najniższej stopie bezrobocia, która w marcu 2020 r. wyniosła 5,4%. Pandemia COVID-19 wywołała kryzys i zagrożenia dla przedsiębiorstw, kiedy to nagłe zmiany w otoczeniu przekształciły się w wyzwania, również dla polityki rządowej²³. Ograniczyła również możliwości przewidywania zmian zachodzących w gospodarce.

W wyniku ogłoszenia pandemii wprowadzone obostrzenia w pierwszej kolejności doprowadziły do gwałtownego utrudnienia funkcjonowania gospodarki. Ograniczono prowadzenie działalności w niektórych branżach, takich jak usługi, gastronomia, turystyka, transport czy hotelarstwo, zaś siłownie oraz zakłady kosmetyczne i fryzjerskie dotknął całkowity zakaz funkcjonowania. Restrykcje dotyczyły również ograniczenia przemieszczania się, zamykania granic, szkół i instytucji. Decyzje te miały bezpośrednio wpływ na globalne ograniczenie konsumpcji, inwestycji i załamania aktywności gospodarczej²⁴.

²⁰ Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce. PARP, Warszawa 2021, s. 29.

²¹ Raport o sytuacji mikro, małych i średnich firm w roku 2018. Ekspansja zagraniczna polskich firm. Bank Pekao, Warszawa 2019, s. 126.

²² Analiza stabilności otoczenia prawnego w polskiej gospodarce. Barometr prawa, Grant Thornton 2024.

²³ J. Kubiczek, W. Derej: Tarcze antykryzysowe jako źródło wsparcia działalności MŚP w dobie pandemii COVID-19. Przegląd Prawno-Ekonomiczny 2022, nr 1, s. 33–58.

²⁴ Sytuacja makroekonomiczna w Polsce na tle procesów w gospodarce światowej w 2020 r, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2021.

Oceniając sytuację w okresie pandemii, zgodnie z wynikami badań GUS²⁵, przedsiębiorstwa wskazywały zwłaszcza na niepewność (80%) jako na poważny lub zagrażający stabilności przedsiębiorstwa negatywny skutek pandemii. Niepewnej sytuacji obawiano się zwłaszcza w branżach, które bardzo odczuły wprowadzone restrykcje. Choć z biegiem czasu sytuacja się poprawiała i malała niepewność, zmniejszał się pesymizm, zwłaszcza wśród przedsiębiorstw sektora przetwórstwa przemysłowego, budowlanego oraz sektora usługowego (kultura, rozrywka i rekreacja), to na wysokim poziomie utrzymywała się niepewność w przedsiębiorstwach oferujących usługi zakwaterowania i gastronomii, a także jednostkach handlu detalicznego (zwłaszcza odzież, obuwie, tekstylia). W obu wymienionych przypadkach odsetek podmiotów wskazujących na poważne konsekwencje pandemii lub skutki zagrażające stabilności przedsiębiorstwa utrzymywał się średnio na poziomie powyżej 70%²⁶.

Wielkość przedsiębiorstwa także miała wyraźny wpływ na sposób, w jaki doświadczało ono negatywnych skutków pandemii. Na poważne lub zagrażające stabilności przedsiębiorstwa skutki pandemii wskazywały głównie najmniejsze przedsiębiorstwa handlowe, usługowe oraz przetwórstwa przemysłowego. Mniej pesymistycznie przedstawiała się sytuacja wśród dużych przedsiębiorstw z sektorów budowlanego, usługowego i przetwórstwa przemysłowego. Różnice w postrzeganiu zagrożeń były znaczące. Najwyższy odsetek wskazań potwierdzających doświadczanie negatywnych skutków pandemii wystąpił w przypadku jednostek mikro w handlu detalicznym (47,3%), natomiast najniższy w przypadku dużych przedsiębiorstw budowlanych (20,4%)²⁷.

Wskazywana przez przedsiębiorstwa niepewność w okresie pandemii wywołała wiele różnego rodzaju problemów, które w zależności od rodzaju działalności istotnie wpłynęły na ich funkcjonowanie. Dla 50% badanych przedsiębiorstw zatoryfłatnicze stanowiły jeden z poważniejszych problemów, zwłaszcza w początkowym okresie pandemii. Przedsiębiorstwa zmagaly się również z takimi problemami jak rosnące koszty (51,5%), spadek sprzedaży lub przychodów (38,2%), zakłócenia w łańcuchu dostaw (26,9%) oraz absencja pracowników²⁸.

Najbardziej odczuwalnym problemem dla przedsiębiorstw był spadek przychodów, bowiem podmioty zostały pozbawione realizacji głównego celu, jakim jest maksymalizacja zysku w przedsiębiorstwie. Remedium na kłopoty okazał się pakiet pomocowy dla przedsiębiorstw, tzw. tarcza antykryzysowa, z której przedsiębiorstwa chętnie skorzystały. W celu ochrony gospodarki i przedsiębiorców rząd opracował zestaw środków pomocowych, których celem była ochrona miejsc pracy, zachowanie płynności finansowej oraz ograniczenie liczby ewentualnych upadłości. Pakiet tak przygotowanych

²⁵ J. Janecki: *Ocena konsekwencji kryzysu pandemicznego COVID-19 w sektorze polskich przedsiębiorstw*. Studia BAS 2022, nr 1(69), s. 49–68; Główny Urząd Statystyczny: *Wpływ pandemii COVID-19 na koniunkturę gospodarczą – oceny i oczekiwania (dane szczegółowe oraz szeregi czasowe)*, Warszawa 2021; <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/koniunktura/koniunktura/wplyw-pandemii-covid-19-na-koniunkturę-gospodarczą-oceny-i-oczekiwania-dane-szczegółowe-oraz-szeregi-czasowe-aneks-do-publicacji-grudzien-2021,6,15.html> (dostęp: 29.03.2024)

²⁶ Ibidem. % oznacza średnią wskazań przez ankietowane podmioty w badanym okresie lat 2020–2021.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem.

form pomocy obejmował m.in. ulgi podatkowe, zwolnienia ze składek ZUS, świadczenia postojowe, dofinansowanie kosztów prowadzenia działalności gospodarczej i wynagrodzeń pracowników, subwencje finansowe, finansowanie płynnościowe.

Najpopularniejszym rozwiązaniem, z którego skorzystały przedsiębiorstwa były zwolnienia i odroczenia z tytułu płatności ZUS (41,6%). Popytem cieszyły się również pożyczki, subwencje, a także inna pomoc finansowa (35,3%) oraz dopłaty do wynagrodzeń dla pracowników (30,2%). Średnio 31,1% ankietowanych podmiotów (przedsiębiorstwa oferujące usługi finansowe oraz duże przedsiębiorstwa usługowe) oświadczyło, że nie korzystało z pomocy w ramach tarczy antykryzysowej²⁹.

Bestsellerem w pakiecie pomocowym okazała się tarcza finansowa, uruchomiona w ramach Polskiego Funduszu Rozwoju, której zasadniczym celem było wspomoczenie przedsiębiorstw najbardziej dotkniętych restrykcjami i zrekompensowanie poniesionych strat. Tarcza wystąpiła w kilku odsłonach, jednak najwięcej przedsiębiorstw skorzystało z pakietu 1.0 i 2.0. W ramach tarczy 1.0 udzielono subwencji w kwocie 61,0 mld zł, dzięki której wsparcie uzyskało 348 tysięcy przedsiębiorstw, a ochronę przed zwolnieniem 3,2 miliona pracowników. W zakresie tarczy 2.0 pomoc dla przedsiębiorstw została wypłacona w kwocie 7,1 mld zł, wsparcie uzyskało 48 tysięcy podmiotów, ochronę uzyskało 363 tysięcy pracowników³⁰. Łącznie w ramach programów skierowanych do MŚP, PFR wsparł blisko 400 tysięcy podmiotów kwotą ponad 68 mld zł³¹. Z raportu opracowanego przez PIE wynika, że z pakietu pomocowego skorzystało 86% badanych przedsiębiorstw. Ponad połowa z nich sięgnęła po więcej niż 10 instrumentów. Średnia ocena oferowanej pomocy wystawiona przez przedsiębiorców wyniosła 3,5 (w skali 1–5)³².

W wyniku zaistnienia sytuacji kryzysowej pojawił się problem szczególnie z posiadaniem środków finansowych oraz zachowaniem płynności finansowej. Do 2019 r. przychody ogółem (przychody z całokształtu działalności) przedsiębiorstw niefinansowych systematycznie wzrastały. W 2020 r. przedsiębiorstwa niefinansowe osiągnęły 5 259,2 mld zł przychodów ogółem, co oznacza, że w stosunku do roku 2019 wartość przychodów ogółem przedsiębiorstw niefinansowych zmniejszyła się o 0,1%. Wskaźnik poziomu kosztów dla przedsiębiorstw niefinansowych ogółem ukształtował się na poziomie 93,17%. Wynik finansowy brutto w 2020 r. wyniósł 359,0 mld zł i był niższy w porównaniu do 2019 r. o 5,7 mld zł (tj. o 1,6%). W 2020 r. koszty ogółem pozostały

²⁹ Ibidem.

³⁰ PFR S.A.: *Jednostkowy Raport Roczny za rok 2022*, <https://pfrsa.pl/dam/jcr:85cb3ebb-2269-483b-9e87-ccb5b46f3cc6/Jednostkowy%20Raport%20Roczny%20PFR%20za%202022%20rok.pdf> (29.03.2024)

³¹ PFR S.A.: *Informacja Polskiego Funduszu Rozwoju S.A. o procesie następczej weryfikacji prawidłowości udzielenia wsparcia w ramach programu rządowego Tarcza Finansowa Polskiego Funduszu Rozwoju dla Małych i Średnich Firm*, 8 listopada 2023, <https://pfrsa.pl/aktualnosci/tarcza-finansowa-pfr-1.0/informacja-polskiego-funduszu-rozwoju-sa-o-procesie-nastepczej-weryfikacji-prawidlowosci-udzielenia-wsparcia-w-ramach-programu-rzadowego-tarcza-finansowa-polskiego-funduszu-rozwoju-dla-malych-i-srednich-firm.html> (29.03.2024).

³² K. Dębkowska, U. Kłosiewicz-Gorecka, A. Szymańska, P. Waźniewski, K. Zybortowicz: *Tarcza Antykryzysowa... Koło ratunkowe dla firm i gospodarki?*. M. Gniazdowski, A. Kubisiak, K. Kutwa, J. Rybacki, (współpr.), Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2021.

na niezmienionym poziomie w skali roku i wyniosły 4 900,2 mld zł³³. Na odnotowany spadek przychodów główny wpływ miały restrykcje. Szczególnie wprowadzenie lockdownu doprowadziło do istotnej zmiany warunków otoczenia zewnętrznego. Izolacja ta szczególnie wpłynęła na funkcjonowanie przedsiębiorstw z branż wysokoce wrażliwych na tę sytuację.

Choć w kolejnych latach (2021 r i 2022 r.) przedsiębiorstwa niefinansowe osiągnęły odpowiednio 6 287,7 mld zł i 7 917,1 mld zł przychodów ogółem, a w stosunku do roku poprzedniego wartość przychodów ogółem przedsiębiorstw niefinansowych zwiększyła się odpowiednio o 19,6% oraz 25,9 %³⁴, co było wynikiem to wynikiem zmniejszenie rygoru restrykcji wprowadzonych w niektórych branżach i powolnego powrotu do funkcjonowania podmiotów w gospodarce. Dane finansowe przedsiębiorstw zostały zaprezentowane w tabeli 12.1.

Tabela 12.1. Przychody i koszty z całokształtu prowadzenia działalności w latach 2018–2022

Wyszczególnienie	2018	2019	2020	2021	2022
Przychody ogółem w mln zł	4 955 737	5 262 556	5 259 212	6 287 651	7 917 143
Koszty ogółem w mln zł	4 593 590	4 897 922	4 900 233	5 718 315	7 259 465
Wynik finansowy brutto w mln zł	362 147	364 634	358 979	569 336	657 678
Wskaźnik poziomu kosztów w %	92,69	93,07	93,17	90,90	91,70

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Zmienił się również wskaźnik poziomu kosztów w przychodach, który w latach 2019 i 2020 był na zbliżonym poziomie i wyniósł odpowiednio 93,07 % oraz 93,17%, natomiast w 2021 r. znacznie się obniżył – do poziomu 90,9%. Można przypuszczać, że przedsiębiorstwa w tym okresie ponosiły tylko niezbędne koszty prowadzenia działalności. Warto podkreślić, że wskaźnik ten w latach 2010 i 2020 przybierał wartości 94,5% oraz 95,6%.

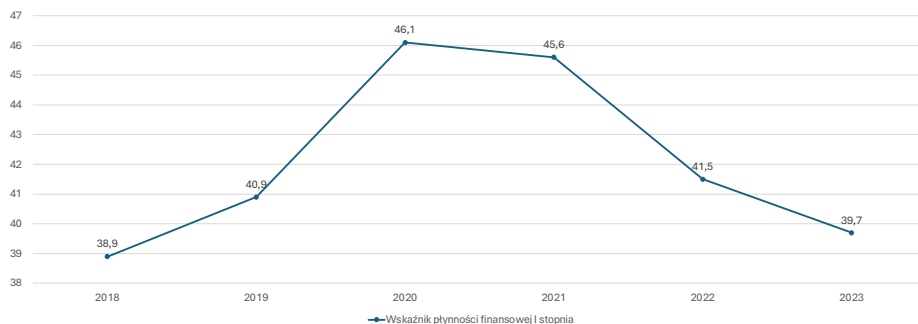
Głównym problemem dla przedsiębiorstw było utrzymanie zdolności do regulowania bieżących zobowiązań. Przedsiębiorstwa dokonywały wyboru finansowania między kapitałem obcym a własnym, między kredytem bankowym a kupieckim. Często przedsiębiorstwa występowały o odroczenie terminów płatności, rozłożenie zobowiązania na raty oraz zawieszenie płatności w przypadku problemów ze spłatą kredytu. Kluczem do zachowania wysokiej płynności finansowej było wyzwanie w postaci zarządzania należnościami od odbiorców, ponieważ decyzja o udzieleniu kredytu kupieckiego miała w danym okresie szczególne znaczenie dla wielkości sprzedaży oraz utrzymania płynności finansowej³⁵. Rosnąca tendencja wskaźnika wysokiej płynności finansowej w 2020 r. i 2021 r. świadczyła o polepszającej się zdolności regulowania zobowiązań

³³ *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2020 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2021, s. 12.

³⁴ *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2021 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2022, s. 12.

³⁵ M. Sierpińska, D. Wędzki: *Zarządzanie płynnością finansową w przedsiębiorstwie*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997, s. 164.

krótkoterminowych i poprawie płynności finansowej przedsiębiorstwa. Należy podkreślić, że w tych trudnych warunkach przedsiębiorstwa przede wszystkim utrzymywały płynność finansową dzięki posiadanym środkom własnym oraz środkom otrzymanym w ramach wsparcia z tarczy antykrzysowej, a zwłaszcza tarczy finansowej, co pozwoliło na regulowanie zobowiązań bieżących na czas. Wskaźnik wysokiej płynności finansowej przedstawia rysunek 12.1.

Rysunek 12.1. Wskaźnik wysokiej płynności finansowej w latach 2018–2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Lekki niepokój wzbudza spadek wartości wskaźnika w 2023 r. (39,7), bowiem może świadczyć o zbliżających się problemach związanych z regulowaniem zobowiązań w terminie w wyniku posiadania zbyt niskiej wartości płynnych aktywów obrotowych do pokrycia wszystkich zobowiązań. Dodatkowym wytłumaczeniem takiej sytuacji może być wzrost obciążeń fiskalnych wynikających z wprowadzenia ustawy Polski Ład.

W celu minimalizacji ryzyka banki ograniczyły akcję kredytową oraz zaostrzyły kryteria polityki kredytowej, przede wszystkim dla nowych kredytobiorców. Szczególnie przedsiębiorcy działający w zagrożonych branżach w tym okresie (gastronomicznej, hotelarskiej, turystycznej) zwłaszcza w początkowych miesiącach kryzysu mieli znacznie utrudnione szanse na uzyskanie kredytu³⁶. Pojawiło się ryzyko silnego wzrostu strat kredytowych. Szczególnie cenne dla kredytobiorców okazały się działania instytucji publicznych skierowane w okresie pandemii przede wszystkim na udzielanie wsparcia³⁷. Warto podkreślić działania banków, które już w pierwszym etapie pandemii podjęły szeroką akcję realnej, finansowej pomocy zarówno klientom indywidualnym, jak i przedsiębiorstwom, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji ekonomicznej. Podjęte działania dotyczyły między innymi zawieszenia spłaty kredytów, z czego skorzystało ponad milion klientów indywidualnych i ponad 110 tys. przedsiębiorców. Ponadto w ofercie dla przedsiębiorców uruchomiono odpowiednie narzędzia pomocowe: linie kredytowe i systemy poręczeń³⁸.

³⁶ P. Rosik: *Ryzyko bardziej ryzykowne*. Gazeta Bankowa, grudzień 2020, s. 22.

³⁷ O. Szczepańska (red.): *Raport o stabilności systemu finansowego – Ocena skutków pandemii COVID-19*. Narodowy Bank Polski, Warszawa, grudzień 2020, <https://www.nbp.pl/systemfinansowy/rsf122020.pdf>, s. 6. (dostęp: 29.03.2024).

³⁸ *Raport Polska i Europa. Nowe rozdziałe ...*, op.cit., s. 7–10.

Z jednej strony pandemia wywołała obawy co do jakości portfeli kredytowych banków, z drugiej zaś jednak trzeba podkreślić, że kryzys pandemii COVID-19 nie przypomina innych kryzysów finansowych. Została nim dotknięta szczególnie sfera realna gospodarki. Zatem w pierwszej kolejności zamiarem rządu była ochrona przedsiębiorstw, zwłaszcza tych, których działalność ograniczano kolejnymi lockdownami³⁹.

Załamanie dynamiki kredytów dla przedsiębiorstw nastąpiło już na początku pandemii. Spadek kredytów dla przedsiębiorstw na poziomie ok. 5% odnotowano na przełomie 2020 i 2021 roku. O ile nieznacznie spadek ten zmniejszył się w przypadku dużych przedsiębiorstw, to postępował dalej w przypadku MSP⁴⁰. Należności od przedsiębiorstw przedstawiono w tabeli 12.2.

Tabela 12.2. Należności od przedsiębiorstw w latach 2018–2023 (w mld zł)

Wyszczególnienie	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Sektor niefinansowy, w tym:	1081,0	1129,2	1134,4	1199,6	1184,6	1138,9
Przedsiębiorstwa razem	373,1	383,9	367,6	396,5	436,5	411,8
Duże przedsiębiorstwa	167,7	178,5	169,7	205,3	226,0	181,0
MŚP	205,3	205,4	197,9	191,2	210,5	230,8
Gospodarstwa domowe	707,9	745,3	766,8	803,1	748,1	727,1

Źródło: obliczenia własne na podstawie: *Informacja na temat sytuacji sektora bankowego w 2022 roku*, Departament Bankowości Komercyjnej, Zespół Analiz Sektora Bankowego, Warszawa, październik 2023 r. https://www.knf.gov.pl/?articleId=85173&p_id=18 (29.03.2024).

Na koniec 2021 r. wartość bilansowa brutto kredytów i zaliczek udzielonych podmiotom sektora niefinansowego osiągnęła wartość 1 199,6 mld zł, zwiększając się w skali roku 2021 o 65,2 mld zł, tj. o 5,8%. Na koniec 2022 r. wartość bilansowa brutto kredytów i zaliczek udzielonych podmiotom sektora niefinansowego osiągnęła wartość 1 184,6 mld zł. Oznacza to spadek wartości kredytów i zaliczek sektora niefinansowego o 15,0 mld zł, tj. o 1,5%. Natomiast w 2023 r. odnotowano kolejny spadek wartości kredytów i zaliczek sektora niefinansowego o 45,7 mld zł, tj. 3,9%.

Okazało się, że pandemia, choć dotknęła zadłużone przedsiębiorstwa, to w niewielkim stopniu. Obawy, wyrażane zwłaszcza na początku kryzysu, że w wyniku dużego spowolnienia gospodarczego szybko zacznie przybywać niespłacanych kredytów, nie ziściły się⁴¹. Wyjaśnieniem tej sytuacji może być pozytywny wpływ tarczy antykryzysowej, która w wielu przypadkach zmniejszyła ciężar obsługi zadłużenia, a także ograniczyła upadłość przedsiębiorstwa⁴², zapewniła płynność finansową i względną

³⁹ B. Lepczyński: *Jakość portfela kredytowego banków w strefie euro napawa optymizmem*. Forsal.pl, <https://forsal.pl/gospodarka/artykuly/8360485,jakosc-portfela-kredytowego-bankow-w-strefie-euro-napawa-optimizmem.html> (dostęp: 29.03.2024).

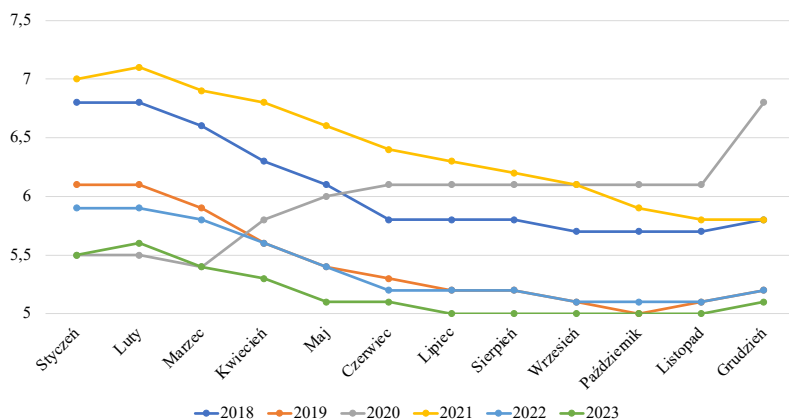
⁴⁰ *Wpływ czynników regulacyjnych i fiskalnych na wyniki finansowe banków w I kwartale 2021 roku*, Raport opracowany na zlecenie Programu Analityczno-Badawczego Fundacji Warszawski Instytut Bankowości, SYGN. WIB PAB 11/2021, Warszawa czerwiec 2021, s. 42.

⁴¹ Ibidem.

⁴² A. Czajkowska: *Aktualny stan jakości należności kredytowych przedsiębiorstw i niepewność w okresie pandemii*. Fides, Ratio et Patria. Studia Toruńskie 2023, nr 16, s. 9–22.

stabilizację. Jednak obawa przed kolejnymi falami pandemii spowodowała, że zainteresowanie kredytami było niższe niż przed pandemią. Warto przypomnieć, że decyzja przedsiębiorcy o korzystaniu z kredytu w pierwszej kolejności podejmowana jest w oparciu o samoocenę i własne przekonanie o braku zdolności kredytowej, zwłaszcza w tak nieprzewidywalnych warunkach.

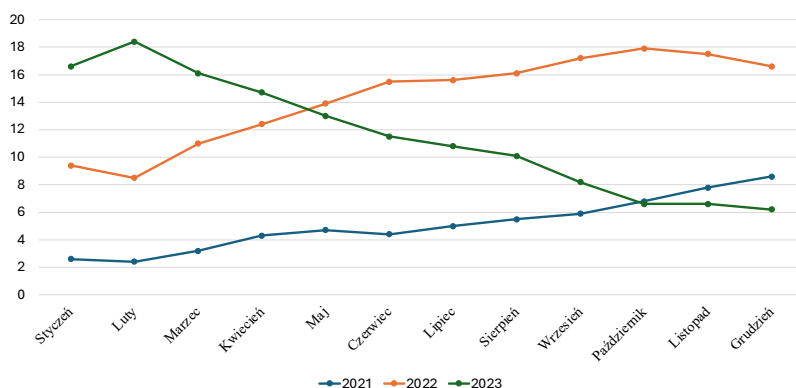
Wprowadzone obostrzenia wpłynęły również na zatrudnienie. Wyraźnie uległa zmianie stopa bezrobocia (rysunek 12.2), która stopniowo zwiększała się z miesiąca na miesiąc, osiągając najwyższy pułap na przełomie 2020 i 2021 r. w wartościach odpowiednio 6,8 oraz 7,1.

Rysunek 12.2. Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 2018–2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

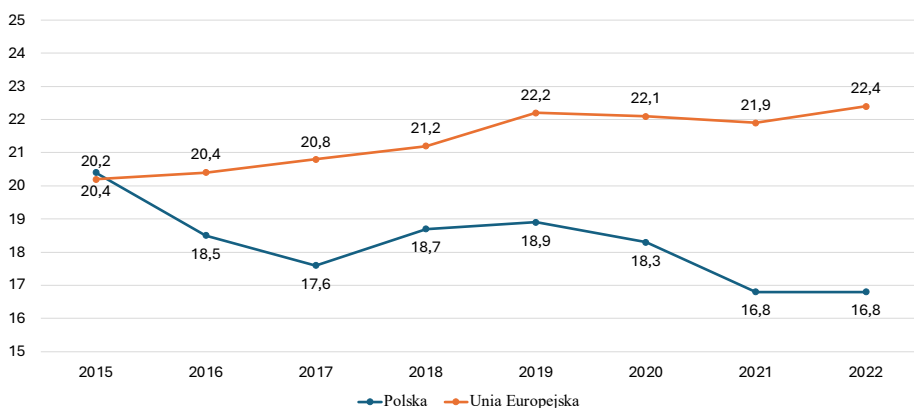
Pesymistyczne nastroje wśród przedsiębiorstw i brak bodźca do inwestowania dodatkowo wzmacniał wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych, który wyraźnie powoli wzrastał (rysunek 12.3), zwłaszcza w 2022 r. i na początku 2023 r., osiągając najwyższe dwucyfrowe wartości w październiku 2022 r. (17,9) oraz w lutym 2023 r. (18,4).

Rysunek 12.3. Wskaźnik cen towarów i usług w latach 2019–2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

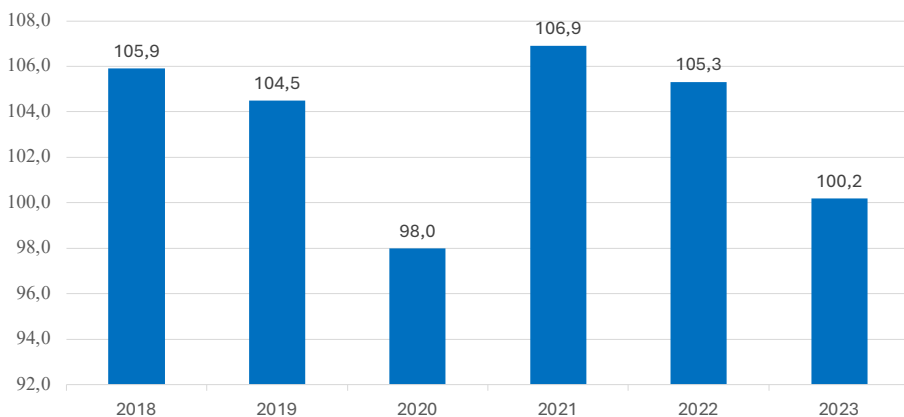
Pandemia spowolniła również inwestycje (rysunek 12.4). W 2020 r. nastąpił wyraźny spadek nakładów inwestycyjnych o 3,2% w stosunku do roku poprzedniego i wyniósł 309,5 mln. Znacząco zmniejszyły się nakłady brutto na środki trwałe z poziomu 20,4% w 2015 r. i 18,9% w 2019 r. do 16,8% w roku 2022. Należy podkreślić, że w tym samym okresie w Unii Europejskiej (średnia dla 27 krajów) inwestycje wzrosły z 20,2% do 22,4% PKB.

Rysunek 12.4. Stopa inwestycji w latach 2015–2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu.

Spadek aktywności gospodarczej, inwestycji i zatrudnienia oraz spadek dochodów i wzrost cen, a także niepewność ekonomiczna wpłynęły na spadek PKB (rysunek 12.5). Szczególnie wyraźny spadek odnotowano w pierwszym roku pandemii (-2) oraz w 2022 r. (-1,6) i 2023 r. (-5,1). Wzrost w 2021 r. był wynikiem korzystania z tarcz osłonowych i zmiany naprężenia restrykcji w niektórych branżach.

Rysunek 12.5. Produkt krajowy brutto w Polsce w latach 2018–2023 wg metodologii ESA2010 (rok poprzedni = 100; ceny stałe średnioroczne z roku poprzedniego)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Przedsiębiorstwa w tym trudnym okresie musiały zmierzyć się również ze zmianami podatkowymi, które zostały wprowadzone ustawą Polski Ład. Najbardziej dotkliwa i uszczuplająca już i tak nadwreżony budżet przedsiębiorców okazała się zmiana dotycząca składki zdrowotnej, a szczególnie sposób jej naliczania i brak odliczenia. Labilność prawa oraz potencjalne ułatwienia, które w przekonaniu ustawodawców miały być przychylnie dla przedsiębiorstw i ułatwić prowadzenie działalności, w rzeczywistości spowodowały, że przedsiębiorcy działają w strefie niejasności interpretacyjnych i zmagają się ze zmianą prawa w ciągu roku podatkowego oraz zwiększeniem ogólnych kosztów prowadzenia działalności i coraz większą biurokracją. Wprowadzenie tych zmian spowodowało, że znacznie wzrosło ryzyko prowadzenia działalności i poczucie już i tak wysokiej niepewności, co w ostatecznym kroku przełożyło się na odłożenie powziętych wcześniej decyzji o rozwoju przedsiębiorstwa, a tym samym zwiększenie skali zjawiska pasywności kredytowej nie tylko najmniejszych podmiotów⁴³. Ogólnie sytuacja nie napawała optymizmem; przedsiębiorstwa zamiast dążyć do maksymalizacji zysku, miały szkołę przetrwania.

Popandemiczna rzeczywistość gospodarczo-finansowa przedsiębiorstw

Po dwuletnich zmaganiach z pandemią w Polsce gospodarka powoli wracała na ścieżkę wzrostu. Jednak początek 2022 r. przyniósł nowe wyzwania i zagrożenia. Wysoka inflacja oraz konflikt wojenny za wschodnią granicą i wciąż utrzymujący się stan zagrożenia epidemicznego kolejny raz zmieniły rzeczywistość i uświadomiły, że jak trudnymi wyzwaniami przedsiębiorcy będą musieli zmierzyć się w nadchodzącym okresie. Perspektywy akcji kredytowej dla przedsiębiorstw w 2022 r. nie były optymistycznie ze względu na dużą zmienność i nieprzewidywalność warunków oraz wysoki poziom niepewności co do dalszej rzeczywistości. Choć wpływ na popyt przedsiębiorstw na kredyty w 2022 r. determinowany był zwłaszcza przez poziom inflacji i wysokość stóp procentowych, to dodatkowym bodźcem okazał się konflikt wojenny. Mimo że pandemia spowodowała wzrost polskiej gospodarki w wymiarze mniejszym niż w innych krajach, to wiele przedsiębiorstw mogło przechodzić bardzo trudny okres. Choć spadek PKB w 2020 r. był jednym z najniższych w Europie, to galopująca inflacja w latach 2022 i 2023, będąca także wynikiem bezzwrotnej pomocy publicznej zaoferowanej podczas pandemii przedsiębiorcom, oraz wojna za wschodnią granicą odcisnęły swoje piętno na gospodarce w kolejnych miesiącach⁴⁴.

Wysoka inflacja dała przestrzeń do podwyżek stóp procentowych, co wiąże się z sytuacją na rynku kredytowym oraz ograniczoną skłonnością przedsiębiorstw do pozyskiwania dodatkowych środków finansowych na rozwój oraz inwestycję. Rada polityki pieniężnej sukcesywnie podnosiła stopy procentowe, co skutkowało, zgodnie z deklaracjami banków, zaostreniem polityki kredytowej w większości segmentów kredytów,

⁴³ B. Korzeniewska: *Ocena uwarunkowań prawnych...*, op. cit., s. 169–181.

⁴⁴ *Raport Polska i Europa w nowej rzeczywistości*, Związek Banków Polskich, Wydanie IX, wrzesień 2022.

zwłaszcza w 2022 i 2023 roku⁴⁵. Banki zaostrzyły niektóre warunki udzielania kredytów dla przedsiębiorstw, zwłaszcza zwiększając wymagania dotyczące zabezpieczenia spłaty kredytu; zmniejszyły również maksymalną kwotę kredytu i skróciły maksymalny okres kredytowania. Dodatkowym bodźcem tej decyzji był wzrost ryzyka w niektórych branżach. Spadek popytu ze strony przedsiębiorstw, głównie na kredyty długoterminowe, wynikał ze spadku zapotrzebowania na finansowanie inwestycji, co było wynikiem pogorszenia się sytuacji ekonomiczno-finansowej przedsiębiorstw, w szczególności spowodowania wzrostu gospodarczego wywołanego rosnącą inflacją i wzrostu niepewności⁴⁶.

W wyniku konfliktu zbrojnego za wschodnią granicą dla wielu podmiotów zmieniły się warunki prowadzenia działalności gospodarczej. Działalność eksportowa i importowa okazała się utrudniona, a w niektórych przypadkach nawet niemożliwa. W konsekwencji nastąpił odpływ klientów, którzy współpracowali z polskimi przedsiębiorstwami. Sytuacja ta jest również wynikiem nałożonych sankcji gospodarczych na jednego z najważniejszych światowych eksporterów surowców⁴⁷.

Zgodnie z wynikami badań PIE⁴⁸, większość przedsiębiorców dostrzega silny wpływ wojny na wzrost cen dóbr zaopatrzeniowo-inwestycyjnych (44 %), podniesienie cen produktów lub usług oferowanych przez przedsiębiorstwa (45%), wyższe koszty działalności (42%), wzrost ryzyka działalności biznesowej (35%) czy zakłócenia w łańcuchach dostaw (35%). Choć z mniejszą siłą, to jednak ponad 70% przedsiębiorców wskazuje na wpływ wojny zarówno pod względem wzrostu zatorów płatniczych oraz zakłócenia łańcuchów dostaw, jak i pogorszeniem współpracy z kontrahentami krajowymi oraz wycofaniem firmy z niektórych rynków zbytu. W przypadku współpracy z kontrahentami zagranicznymi odnotowano polaryzację odpowiedzi. Połowa badanych wskazała na wpływ wojny na pogorszenie współpracy z zagranicznymi partnerami biznesowymi.

Ostatnie trzy lata przyniosły znaczący wzrost pesymizmu i nieoczekiwanych zdarzeń wśród przedsiębiorstw. Czas epidemii i ograniczeń, zamieszanie w przepisach podatkowych, wprowadzenie Polskiego Ładu, rosnąca inflacja, a także skokowy wzrost cen surowców i energii spowodowały wśród przedsiębiorstw większą niepewność odnośnie do dalszego istnienia oraz podjęcie decyzji o zawieszeniu lub zakończeniu działalności. Należy podkreślić, że decyzje podejmowane przez przedsiębiorstwa opierają się na wskazówkach pochodzących z sektora finansowego i całej gospodarki⁴⁹.

Do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej w 2022 r. wpłynęło 347,3 tys. wniosków o zawieszenie działalności gospodarczej, a ponad 193,2 tys. zakończyło działalność (rysunek 12.6). Tendencja wzrostowa zawieszanych działalności utrzymuje się już od połowy 2021 r., gdy przedstawiono założenia Polskiego Ładu.

W 2023 r. odnotowano zawieszenie 372,5 tys. działalności gospodarczych. To znacznie więcej niż rok wcześniej. W tym samym roku zakończono aż 198,4 tys. działal-

⁴⁵ Sytuacja na rynku kredytowym wyniki ankiety do przewodniczących komitetów kredytowych, IV kwartał 2023 r., Narodowy Bank Polski, Departament Stabilności Finansowej, Warszawa, październik 2023 r.

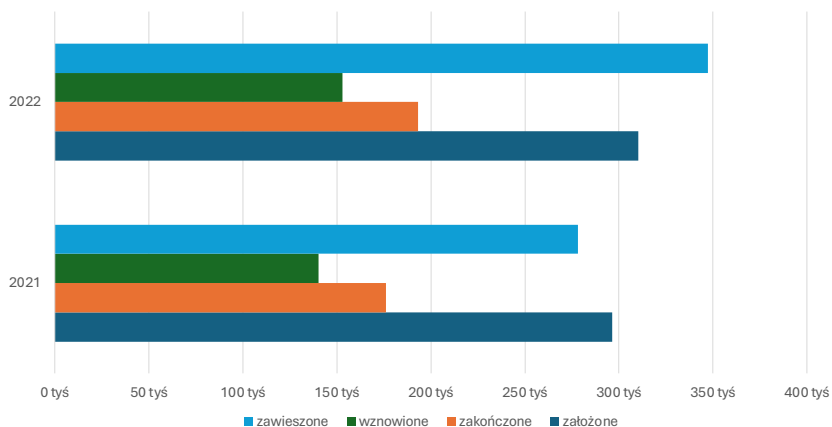
⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ K. Dębowska, U. Kłosiewicz-Górecka, A. Szymańska, A. Wejt-Knyżewska, K. Zybortowicz: *Wpływ wojny w Ukrainie na działalność polskich firm*. Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2023.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ B. Korzeniewska: *Kredyt w przedsiębiorstwie*, Nauki Ekonomiczne 2015, t. XXIII, s. 165–171.

ności – to najwyższy wynik od 2014 r.⁵⁰ Może to oznaczać, że przedsiębiorcy szybko podejmują decyzje, wszak decydującą rolę w tym odegrała pandemia, konflikt wojenny oraz obciążenia finansowe związane z wprowadzeniem Polskiego Ładu.

Rysunek 12.6. Stan podmiotów według CEIDG w latach 2021–2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://www.infocredit.pl/>

Podsumowanie

Postępujące dynamiczne zmiany powodują, że ocena sytuacji podmiotów gospodarczych nastrocza problemów. W ostatnim czasie polscy przedsiębiorcy nadal doznają wielu możliwych perturbacji. Pandemia, konflikt wojenny, inflacja, wzrost stóp procentowych i wzrost kosztów kredytu oraz brak możliwości logicznego, rozsądnego planowania, utrudniają prowadzenie działalności podmiotom gospodarczym. Dodatkowo ostatnio wprowadzone zmiany podatkowe i niejasności interpretacyjne wpływają negatywnie na perspektywę i plany rozwoju przedsiębiorstwa. Prowadzenie działalności w warunkach zwiększonej niepewności i chaosu podatkowego sprawia, że decyzje o zaciągnięciu kredytu schodzą na dalszy plan, bowiem pojawiły się inne priorytety, a obecna sytuacja dotyczy różnych aspektów życia społeczno-gospodarczego. Przedsiębiorstwa weszły w okres pandemii z zapasem środków finansowych, a dzięki tarczy antykryzysowej otrzymały wsparcie finansowe, co pozwoliło przetrwać ten nadzwyczajny czas i oddalić niebezpieczeństwo masowych bankructw oraz poważnych konsekwencji zarówno dla przedsiębiorców, pracowników, jak i sektora bankowego. W tak nieprzewidywalnym czasie niebawem trudno przewidzieć przyszłe tendencje w gospodarce. Nie jest łatwo bowiem ocenić, jak szybko, a właściwie – kiedy sytuacja się ustabilizuje. Przed przedsiębiorstwami kolejny czas wyzwań, gdyż problemem dla polskiej gospodarki pozostają uwarunkowania kryzysowe takie jak wysoka inflacja, zmiany cen paliw i energii czy przerwanie łańcuchów dostaw, które utrudniają prowadzenie działalności gospodarczej.

⁵⁰ <https://www.infocredit.pl/>

